

НАПРЯМИ ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН СВІТУ

В статті досліджено напрями впливу екологізації торговельних відносин на конкурентоспроможність країн світу. Обґрунтовано підходи до розуміння сутності екологічної конкурентоспроможності та визначено взаємозв'язок екологізації міжнародної торговельної співпраці та рівня конкурентоспроможності національних економік країн світової спільноти.

Ключові слова: конкуренція, міжнародна конкурентоспроможність, екологічна конкурентоспроможність, індекс екологічної ефективності, міжнародна торговельна співпраця.

TSYBULIAK A.

Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

DIRECTIONS OF THE TRADE RELATIONS ECOLOGIZATION INFLUENCE ON THE WORLD COUNTRIES COMPETITIVENESS

In the article, the directions of the trade relations ecologization influence on the world countries competitiveness are investigated. Substantiated approaches to understanding the essence of environmental competitiveness. The interconnection of international trade ecologization cooperation and the level of competitiveness of national economies of the countries of the world community are proved. The main determinants of developing national economies competitiveness in the context of taking into account ecologization characteristics are analyzed. The directions of the influence of ecologization of trade relations on the competitiveness of the world countries community are determined.

Keywords: competition, international competitiveness, ecological competitiveness, index of ecological efficiency, international trade cooperation.

Постановка проблеми. Глобальний економічний простір на сучасному етапі його розвитку характеризується інтенсифікацією конкурентної боротьби між його суб'єктами. Причини цього слід вбачати в посиленні вимог до здійснення зовнішньоекономічної співпраці, трансформації зовнішньоторговельних пріоритетів, оптимізації методів та інструментів господарської взаємодії, розвитку різновекторного політико-економічного, виробничо-торговельного, інноваційно-інвестиційного співробітництва. Зважаючи на це, видозмінюються основні показники конкурентоспроможності національних економік у напрямі врахування у їх формуванні екологічних параметрів. Суттєвого значення це набуває при здійсненні міжнародних торговельних операцій, зміст яких має прямий зв'язок з екологізаційними показниками. Тому особливу актуальність має дослідження напрямів впливу екологізації торговельних відносин на конкурентоспроможність країн світу, обґрунтування пріоритетів її розвитку.

Мега статті – дослідження пріоритетних напрямів впливу екологізації торговельних відносин на конкурентоспроможність країн світу та обґрунтування взаємозв'язку між ступенем екологізації міждержавного торговельного співробітництва та рівнем конкурентоспроможності національних економік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження тенденцій розвитку міжнародної торговельної взаємодії з урахуванням екологічної складової її розширення знайшло відображення в наукових працях таких зарубіжних вчених, як Андерсон К., Дейлі Г., Есті Д., Ерліх П., Уолтер І., Фарлей Дж., Холдрен Дж. та ін. Питання конкурентоспроможності та аналізу міжнародних конкурентних переваг суб'єктів господарювання, визначення економічного змісту цих категорій розглянуті в працях Ф. Еджуорта, А. Курно, Е. Чемберліна, Ж. Бертрана, С. Белі, Й. Шумпетера, Л. Вальраса, П. Самуельсона, М. Портера та ін. Обґрунтуванню окремих аспектів взаємозв'язку екологізації торгівлі та її впливу на рівень міжнародної конкурентоспроможності присвячені дослідження вітчизняних науковців, а саме Андреевої Н., Веклич О., Купінець Л., Мельник Л., Семенюка Е., Туниці Ю., Харичкова С. та ін.

Проте недостатньо висвітленими залишаються питання взаємозв'язку та взаємовпливу екологізації зовнішньоторговельних відносин та рівня конкурентоспроможності національної економіки, пріоритетних напрямів їх посилення.

Основні результати дослідження. Функціонування глобального економічного простору зазнає впливу чинників, які визначають його характеристики, рівень відповідності нагальним цілям цивілізаційного розвитку. Йдеться, насамперед, про показники промислового, технологічного, фінансового, торговельного, інфраструктурного, інноваційного, інституційного розвитку, які в загальному підсумку є складовими конкурентної боротьби між суб'єктами світового господарства. Слід відмітити, що Й. Шумпетер важливою складовою конкуренції вбачає застосування сучасних модернізованих технологій, які, зазвичай, є екологічно збережними, а Л. Вальрас у своїй теорії ринкової рівноваги називає конкуренцію саморегулятором економіки, оскільки вона є одним із чинників встановлення ринкової ціни, при якій немає ні дефіциту, ні надлишкової пропозиції. Зважаючи на екологічні характеристики виробництва товарів та

послуг, перенесення шкідливих виробництв за межі країн їх продукування, така рівновага вбачається ідеальною перспективою розвитку співпраці країн світової спільноти у напрямі забезпечення еколого-економічної рівноваги.

У розумінні сутності конкуренції П. Самуельсоном також присутня екологічна складова, оскільки він пов'язує це поняття з гнучкістю та реагуванням на зміни в ринковій економіці. Таким чином, високий рівень конкуренції є неможливим без урахування екологічних викликів, які значною мірою визначають пріоритети розвитку міжнародних ринків товарів і послуг. Запропоновані М. Портером п'ять чинників конкуренції в галузі також мають екологічне спрямування, оскільки саме завдяки екологічності може бути забезпечений високий ступінь впливу на споживача [1].

Все вище зазначене дозволяє пов'язати конкуренцію та екологічність її проявів у двох напрямках. З однієї сторони, конкуренцію на сучасному етапі розвитку глобального економічного простору слід розглядати як форму суперництва між акторами світового ринку, що виникає у процесі їх взаємодії, спрямована на досягнення цілей міжнародної економічної діяльності й ґрунтується, зокрема, на перевагах екологічного спрямування. Йдеться, в першу чергу, про такі переваги, як екологічність виробництва, екологічність сировини, екологічні характеристики продукції, екологічність утилізації тощо. Тут варто застосувати метод аналогій та провести порівняння визначення сутності конкуренції у природничому комплексі. Тоді стає зрозумілою точка зору, згідно якої у це поняття закладається обмеженість ресурсів (природного та порівняльного характеру).

З іншої сторони, варто застосовувати термін екологічна конкуренція у випадку змагання між виробниками продукції з виключними екологічними характеристиками. Зважаючи на це, конкурентоспроможність акторів світового ринку, що є основою прояву конкуренції, варто розуміти як здатність суб'єктів світового господарства задовольняти економічні потреби ринку в продукції, що володіє екологічними характеристиками, забезпечуючи при цьому високий рівень відповідності екологізаційним вимогам господарювання. В такому випадку екологічна конкурентоспроможність товару буде відображати його вплив на довкілля. Серед екологічних факторів, що визначають конкурентоспроможність слід виділити наступні: екологічні умови навколишнього середовища; співвідношення попиту та пропозиції на екологічні товари та послуги; екологічні параметри господарської діяльності; інвестиційна привабливість, заснована на екологічній детермінанті; ступінь сформованості організаційних економіко-екологічних механізмів тощо. Таким чином розглядати конкурентоспроможність суб'єктів світового господарства без урахування екологічних характеристик їх функціонування є недоцільним. Зважаючи на те, що важливою складовою забезпечення конкурентних позицій на світовому ринку є високий ступінь розвитку зовнішньоторговельних операцій, екологізація зовнішньої торгівлі, що основою сучасного етапу розвитку людської цивілізації, здійснює важливий вплив і є взаємопов'язаною з показником конкурентоспроможності.

Узгодження параметрів конкурентоспроможності вимагає їх відповідності наступним напрямкам формування екологічно безпечного розвитку торговельної взаємодії. По-перше, ускладнення методів конкурентної боротьби з урахуванням екологізаційних вимог, по-друге, необхідність узгодження напрямів конкурентного розвитку з загальнопланетарними цілями розвитку людства, по-третє, залежність від екологічних показників розвитку суб'єкту господарювання. Крім того, екологізація торговельних відносин зумовлює об'єктивну необхідність удосконалення існуючих технологій і процесів у промисловості, аграрній сфері та на ринку послуг, формує засади для підвищення рівня конкурентоспроможності не тільки за рахунок покращення торговельно-виробничих параметрів, а й оптимізації екологічної складової їх розвитку.

Зважаючи на вище зазначене, доцільно виокремити ті конкретні показники ступеня екологізації торговельної співпраці, які мають тісний зв'язок з конкурентоспроможністю та впливають на формування екологічних детермінант її розвитку [2]. Тут слід відзначити, що узагальнюючим показником конкурентоспроможності країн світу є індекс глобальної конкурентоспроможності – глобальне дослідження країн світу за показником економічної конкурентоспроможності та утворення рейтингу на основі отриманих результатів. Він значною мірою залежить від ефективності використання наявних у країні ресурсів, що в кінцевому підсумку зумовлює його залежність від загальнопланетарного ресурсного потенціалу. На нашу думку, цей індекс має знаходитися у взаємодії з індексом екологічної ефективності.

Ми вважаємо за доцільне дослідити взаємозв'язок та взаємовплив запропонованих показників для країн, які лідирували у 2016 році за значенням індексу. Дослідження варто провести в динаміці протягом 2009–2016 рр. (рис. 1).

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2016 року очолила Швейцарія, яка займає перше місце вже восьмий рік поспіль. Далі в десятці лідерів рейтингу: Сінгапур, США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг і Фінляндія [3].

Найнижчі індекси характерні, зокрема, для Венесуели, Бурунді, Малаві та Мозамбіку. Ранжування країн за значенням індексу екологічної ефективності дає підстави стверджувати, що прямої відповідності між ним та попереднім показником не має, оскільки найбільш конкурентоспроможні країни не обов'язково обіймають перші позиції за аналізом їх екологічної ефективності. Більшість країн з високим значенням першого індексу, серед яких, зокрема, Нідерланди, Німеччина, США, Японія, за рівнем екологічної

ефективності мають гірші показники. Причини цього слід вбачати, передусім, в високому рівні розвитку промисловості, а також особливостях організаційного, законодавчого характеру, які формують стійкі конкурентні позиції на світовому ринку. Найбільш ефективну політику в галузі навколишнього середовища згідно з результатами дослідження 2016 року проводить Фінляндія. Найбільших успіхів країна досягла в категоріях «Вплив на здоров'я», «Вода і санітарія», і «Біорізноманіття». Найменш ефективними за результатами 2016 року стали країни, які страждають від конфліктів і політичних проблем: Сомалі, Еритрея і Мадагаскар [4] (табл. 1):

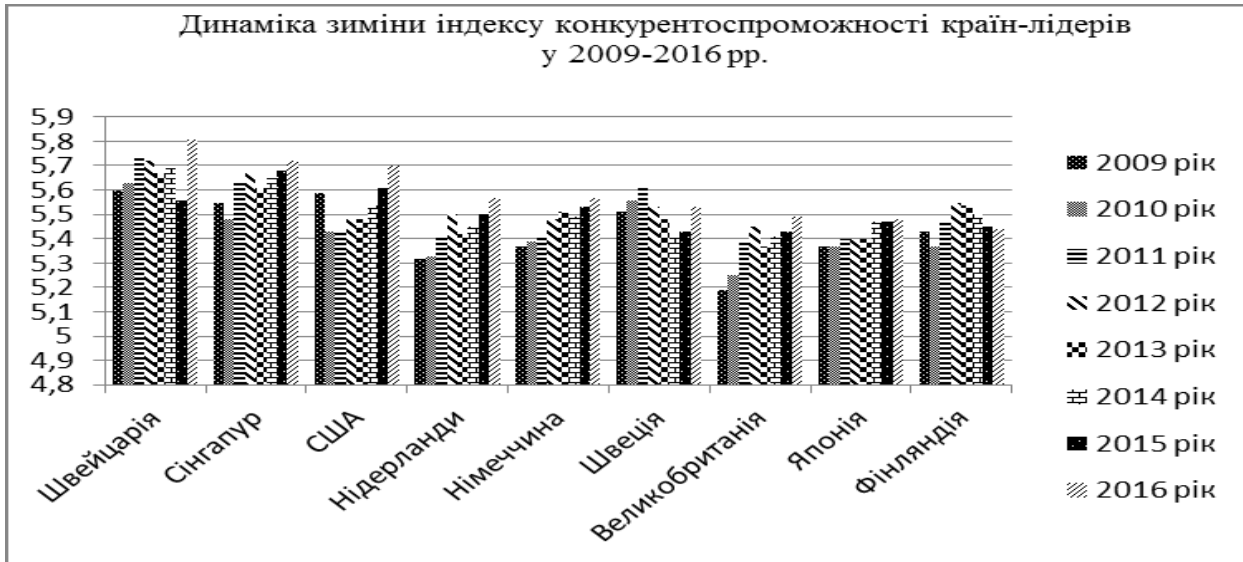

Рис. 1. Динаміка зміни індексу конкурентоспроможності країн-лідерів (за показниками 2016 р.) у 2009–2016 рр.

Складено автором на матеріалах [3]

Аналіз кореляційно-регресійних узгодженостей між зазначеними параметрами свідчить про наявність взаємозв'язку між рівнем конкурентоспроможності промислових країн та індексом їх екологічної ефективності. Закономірно, що ступінь взаємного впливу не є дуже високим, оскільки поєднання виробничо-технологічних, торговельно-економічних параметрів з екологічно ефективними засадами господарювання є тривалим і складним процесом. Проте наявність зазначеного зв'язку між параметрами засвідчує впливовість екологізаційних показників на індекс конкурентоспроможності та зворотній вплив.

Таблиця 1

Відповідність рейтингів окремих країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності та екологічної ефективності

Країна	Місце в рейтингу глобальної	Місце в рейтингу екологічної ефективності
Швейцарія	1	16
Сінгапур	2	14
США	3	26
Нідерланди	4	36
Німеччина	5	30
Швеція	6	3
Великобританія	7	12
Японія	8	39
Фінляндія	10	1

Складено автором на матеріалах [3, 4]

Найтісніший зв'язок з екологізаційними аспектами розвитку системи господарювання мають такі показники як інфраструктура, макроекономічна стабільність, система охорони здоров'я та рівень технологічного розвитку [5]. З однієї сторони, окремі з них здійснюють найбільший вплив на оточуюче середовище (інфраструктура), з іншої – від їх ефективного розвитку залежить рівень екологізації суспільства та господарських процесів, які відбуваються в країні (технологічний фактор, показники здоров'я населення). Фактично високий ступінь розвитку інфраструктури та інноваційного потенціалу має суперечливий вплив на рівень екологізації. З однієї сторони, це обумовлює негативний вплив на довкілля, з іншої – є стимулом

для застосування екологічних рішень. Крім того, інноваційний потенціал значною мірою визначає екологізаційні пріоритети розвитку національних господарств, оскільки виступає вагомим складовим екологізаційного процесу виробництва та розподілу.

Висновки. В цілому, вплив екологізації торговельних відносин на конкурентоспроможність країн світу має свій прояв у наступних напрямках. По-перше, існування взаємного зв'язку між індексами глобальної конкурентоспроможності та індексами екологічної ефективності. Він є характерним як для держав з високими індексами, так і для тих, показники яких є значно меншими. По-друге, глобальна екологізація торговельних відносин та конкурентоспроможність країн світової спільноти мають суперечливий взаємний вплив. З однієї сторони, конкурентоспроможні країни з високими темпами розвитку експортної діяльності не завжди характеризуються високими показниками індексів екологічної ефективності. З другої – розвиток торговельних відносин супроводжується для таких країн розширенням високотехнологічного виробництва, що передбачає використання екологічно безпечних технологій. По-третє, серед складових конкурентоспроможності національних економік, які найтісніше пов'язані з екологізаційними аспектами розвитку господарських систем, слід виокремити інфраструктурну складову, рівень технологічного розвитку, охорону здоров'я населення.

Література

1. Економічна енциклопедія : у трьох томах / під ред. С. В. Мочерного та ін. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Copeland B. R. International trade and the environment: policy reform in a pollutant small economy / B. R. Copeland // Journal of environmental economics and management. – 1994. – № 26. – Р. 44–65.
3. The global competitiveness report 2016-2017. World Economic Forum. – Geneva, 2017. – 400 p.
4. Global metrics for the environment, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epi.yale.edu>
5. Environmental performance index. Country Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epi.yale.edu>

References

1. Ekonomichna entsyklopediia: U trokh tomakh / pid red. S. V. Mochernyi ta in. - K.: Vydavnychiy tsentr "Akademiia", 2000. – 864 s.
2. Copeland B. R., International trade and the environment: policy reform in a pollutant small economy, Journal of environmental economics and management, 1994, No 26, pp. 44–65.
3. The global competitiveness report 2016-2017, World Economic Forum, Geneva, 2017, 400 p.
4. Global metrics for the environment, 2016. URL: <http://epi.yale.edu>
5. Environmental performance index. Country Rankings. URL: <http://epi.yale.edu>

Рецензія/Peer review : 30.11.2017

Надрукована/Printed : 05.04.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Румянцев А. П.